

עד-כאן 22

הידיעון למחנכים להיסטוריה בחמ"ד

משולחן המפמ"ר

בלהה גליקסברג - מפמ"ר היסטוריה ומפ"א אזרחות בחמ"ד

מחנכים ומחנכות להיסטוריה יקרים,

שמחה לפתוח את העדכאן ה-22 שלנו והאחרון לשנה"ל תש"ף. השנה פרסמנו שני ידיעונים בלבד, למרות שאנו מקפידים על פרסום של שלושה מדי שנה. אז הקורונה טרפה את הקלפים גם כאן. העד-כאן כבר היה ממש מוכן, אך כולנו הנחנו בצד את מטלות ימי השיגרה והפנינו את הזמן והאנרגיות להתמודדות עם הלמידה מרחוק – על צדדיה השונים. וכעת כשהתפנינו לחדש חלק ממסורות השיגרה, היה נראה לנו מוזר לפרסם את העדכאן רק עם תוכנו שהותאם לימים אחרים, ולכן הוספנו גם שני מאמרים המתייחסים לתקופה שעברנו. ואפרט עליהם בהמשך.

אני מנצלת את הבמה הזו להודיע בשמחה ובהתרגשות על השקתה של תכנית לימודים חדשה לכיתות ו-ז-ח. עבדנו על תכנית זו מספר שנים ויש לה שותפים רבים. ברכת תודה לכולם. שמותיהם מפורטים במסמך התכנית: [תכנית לימודים חדשה לכיתות ו-ח](#). תכנית לימודים זו מחליפה תכנית לימודים ישנה שנלמדה בכיתות ו'-ח' כבר כמה עשורים. בהשלמתה של תכנית זו, סיימנו את המפעל הגדול של החלפת תכניות הלימודים בהיסטוריה בחמ"ד לכיתות ו'-י"א. החל משנה"ל תשפ"א – לימודי היסטוריה בכל שכבות הגיל הרלוונטיות יהיו מותאמים ומשולבים זה בזה. אנחנו מתחילים עם הכרזת כורש ושיבת ציון בכיתה ו' ומסיימים עם הכרזת העצמאות של מדינת ישראל ושני העשורים הראשונים בכיתה ח'. בכיתה ט' אנו מתחילים בתנועת הספירלה לסבב שני של למידה עם תכנית לימודים שכבר מוכרת לכם, שמגיעה עד שנות התשעים של המאה העשרים, אך הסבב השני נלמד בהתבוננות שונה, מנקודת מבט שונה, ברמת העמקה אחרת, עם דיון בדילמות אחרות ועוד, ברמה המותאמת לגיל התלמידים.

שתי התכניות – זו של ו'–ח' וזו של ט'–י"א תומכות זו בזו הן ברמת התשתית שתכנית ו'–ח' נותנת לתכנית ט'–י"א ברמת הידע והמיומנויות, והן בכך שהן מאפשרות זו לזו להרחיב או לצמצם בנושאים שונים תוך התבססות אחת על השנייה. כרגע אני מציגה את הדברים במשפטים כלליים, אך אתייחס לכך בפירוט ובדוגמאות קונקרטיות בהמשך, הן ביום העיון הקרוב שלנו והן במסגרות נוספות (בכתב ובעל פה).

בשבועות האחרונים קיימתי מפגשי זום עם ארבע קבוצות מיקוד שבהן היה לי חשוב לשמוע מן המורים בשיחה חופשית תובנות, מחשבות והרהורים על אודות האתגרים הפדגוגיים שהציבה תקופת הקורונה בפני המורים שלנו בלמידה מרחוק. השיחות הללו היו מלמדות ומרתקות. בימים אלו אנו מנסחים מסמך תובנות המתכלל את הנאמר ומעבה את תוכנו של ארגז הכלים של כל מורה ומורה, ולא רק לעת חירום אלא גם לשילוב פדגוגיה קצת שונה ממה שהיינו מורגלים אליה בשיעורי היסטוריה בימי שיגרה ברובה.

ומה בגיליון שלפנינו?

נפתח בשני מאמרים ברוח הימים האלה. האחד של יוני כהן, המלמד בישיבת חמ"ד אמי"ת' בלבב שלם' בירוחם והשני של שלומציון שטרנברג מאולפנת חמ"ד הרב בהר"ן בגדרה. שניהם מתייחסים אל דרכי ההתמודדות שלהם עם לימודי היסטוריה בעת הקורונה. איבון שבודי מתיכון חמ"ד אריאל בטירת הכרמל משתפת במיזם של קופסאות בריחה המשולבות בשיעורי היסטוריה ודן ונונו מאולפנת חמ"ד צביה באשקלון משתף במסע ייחודי שעושים באולפנא – משואה לתקומה בשילוב פדגוגיה דיגיטלית. פינתנו הקבועה 'כלי בקליק של המדריכה מוריה בר-און תעסוק הפעם ביצירת ציר זמן וירטואלי. מאור טסלר מתיכון חמ"ד אמי"ת עבו משתף בסוגים שונים של מיזמי חלופות בהערכה בכיתות חט"ב. בנוסף לכך, יש בעד-כאן שני מאמרים של גורמים חיצוניים – האחד של עמותת מורשת הבריחה אודות תנועת הבריחה והשני של העמותה להנצחת הנשיא החמישי יצחק נבון.

לקראת סיום שנת הלימודים, ברצוני לבטא את רחשי התודה וההערכה העמוקים שאני מרגישה כלפיכם, מחנכים ומחנכות להיסטוריה יקרים עד מאוד על כל עשייתכם ופועלכם המבורך מול תלמידים בעת המאתגרת שאנו שרויים בה.

אלתרמן כתב 'גדולים גדולים - רגעי הסוף'. ואכן אי אפשר להתעלם מכך שאנו נמצאים בסוף מסוים - סיומה הרשמי של שנת הלימודים, אבל בפועל הקהילה שלנו עדיין נמצאת בתוך עשייה עצומה. החופשה עדיין לא נראית באופק. לפנינו ימי עיון למורי תכנית תמ"ר ולמורי תכנית באר וכן יום העיון השנתי ב 6.7.

בנוסף, אנחנו בעיצומה של היערכות לפתיחת מחזור נוסף של תכנית באר והשתלמות מרוכזת למורים שתתקיים בחודשים יולי-אוגוסט.

ובל נשכח את בחינות הבגרות, שבאופן אבסורדי נדחקו לפינה בעת הזו. אבל אנחנו גם שם ונערכים לקראת הבחינות והערכתן.

אז עומד להיות לנו קיץ קצת אחר, אבל כל התקופה האחרונה קצת שונה...

נשמח מאוד לפגוש אתכם ביום העיון בזום - 'לקוון רחוק' - להגיע קרוב' שיתקיים אי"ה ביום שני י"ד תמוז 6.7.2020. [כל הפרטים בהזמנה](#).

תודה למדריך התקשוב הארצי אוריאל אסולין, שותפי בהפקת העד-כאן.

ברכת הצלחה ובשורות טובות!

נהערכה רנה

לטה

**להוציא יקר מזולל - למידה מרחוק : מסקנות ביניים
יוני כהן - מחנך להיסטוריה בישיבת חמ"ד אמ"ת 'בלבב שלם' ירוחם**

מתנות קורונה

בחדשים האחרונים, חוו כל עובדי מערכת החינוך טלטלה לא פשוטה: מעבר למתח ולדאגות הכלליות והפרטיות, אנחנו נאלצים לסגל לעצמנו, תוך כדי תנועה ובמהירות עצומה, שיטות עבודה שבהן לא עבדנו מעולם, ולמעשה אנחנו מאבדים את כל היתרון שמקנה הניסיון בעבודה החינוכית ובעולם ההוראה.

כמדומני, שהאינסטינקט הפדגוגי של רוב המורים (ואני לחלוטין בכללם) היא לנסות וליצור עולם דומה ככל האפשר לכיתה ה"רגילה": למעשה, הצלחתו של שיעור, או יעילותה של פלטפורמה לימודית ללמידה מרחוק (zoom ודומיו) נמדדת בצורה אינטואיטיבית על פי רמת הדמיון שהיא יוצרת למצב המוכר לנו, שבו אנחנו מרגישים באופן טבעי יותר בנוח. ככל שהפלטפורמה מאפשרת לנו ניהול דיון, שליטה, הקניה ומתן תשובות לשאלות – אנחנו נרגיש שהיא ממלאת את תפקידה בצורה טובה.

יתירה מזאת, הפלטפורמות השונות (זום, כיתה מקוונת ועוד) עברו התאמות מהירות, על מנת לאפשר את הצרכים הבסיסיים של הלמידה הקלאסית: בדיקת נוכחות, חלוקה לקבוצות דיון, שימוש בלוח או במצגת וכד'.

דוגמאות אלה, וניתן היה למנות עוד רבות אחרות, הן חלק מתחושה (שבקבוצות הווטסאפ השונות באו לידי ביטוי בתדירות גוברת והולכת) של מורים רבים, שיחד עם התפילה לחזרה לשגרת בריאות מבורכת, נשמח מאד לחזרה לשגרת למידה, או כפי שהתבטאה אחת המורות בבית הספר: "בסופו של דבר, תנו לי לוח וגיר (!)".

כבר בשלב מוקדם יחסית של ההתמודדות, החלטנו – בישיבה התיכונית אמ"ת "בלבב שלם" ירוחם – לנסות ולהתמקד לא רק בייצוב המערכת, אלא גם ברווחים וביתרונות של צורת ההוראה הזו. שאלנו את עצמנו: "אילו מתנות טובות אנחנו יכולים לקבל מתקופת הקורונה?" בניגוד לאינטואיציה שתיארתי לעיל, התחלנו לחשוב על דרכים להפיק מתקופת הזו רווחים, ולאפשר לתלמידים להתפתח ולהשתכלל בכיוונים נוספים, שהלמידה בכיתה רגילה מאפשרים הרבה פחות.

את דברי אחלק לשני תחומים עיקריים בהם היו לנו התנסויות חיוביות – למידה והערכה.

למידה מרחוק - פיתוח לומד עצמאי

הכיוון שבו השתדלנו ללכת, הוא להתמקד בפיתוח לומד עצמאי. המחשבה שהנחתה אותנו הייתה לנסות ולנצל את העובדה שהלמידה נעשית באמצעים מתקשבים, ולהיעזר בלמידה בשימוש בחשיפה לידע הקיים ברשת.

איתור וסינון מידע - במהלך הלמידה קיבלו התלמידים משימות, בהם הם התבקשו לאתר מידע באינטרנט, יחד עם תבחינים לשימוש מושכל. למשך, התלמידים התבקשו לאתר הרצאה של פרופ' פיינר על משה מנדלסון, אך גם התבקשו לבדוק: מיהו המרצה? האם יש לו מומחיות מיוחדת בתחום? התשובות לכל שאלות אלה קיימות באינטרנט.

במהלך הלמידה התלמידים נחשפו למאגרי מידע הקיימים באינטרנט (כל זאת בהנחה צמודה, באמצעות סרטונים): מאגר התצלומים של יד ושם, אתר "עיתונות יהודית היסטורית" ועוד.

שיתוף - מתוך תחושה שהמחיר הגדול ביותר שהתלמידים משלמים הוא התחום החברתי, חלק מהמשימות דרשו שיתוף של תלמידים זה עם זה (ג'יקסו, הערכת עמיתים וכו').

לעורר סקרנות - אחת הבעיות המשמעותיות הייתה ההנעה של התלמידים, וגיוסם ללמידה. השתדלנו לשלב בפתיחת שיעורים "גירוי". בכיתה "רגילה" היינו נעזרים בשאלה מערערת או

אתגר, ואך לאור הלמידה המתקשבת - ניתן היה להיעזר באינטרנט כגירוי. לדוגמא, שיעור "מצדה", נפתח במשימות איתור דרך גוגל מפות. השיטוט (באמצעות לויין) במדבר, הבנת המרחק מנקודות היישוב הקיימות וממקורות המים - מתחדד מאד במשימה כזו, וממילא מעורר את השאלה המתבקשת - מה משמעות בניית הארמון במקום זה. שיעור על מרד בר כוכבא נפתח בסרטון המלווה זחילה במחילות בר כוכבא בשפלת יהודה, ובעקבותיו חשיבה על משמעות מחילות

אלה (פחד? הכנות מוקדמות למרד?)

דוגמאות ספורות אלו ממחישות, כיצד האילוץ של הלמידה מרחוק, יכול להפוך לרווח גדול - פיתוח משמעותי של יכולות הלמידה העצמאית של התלמידים, ועבודה על המיומנויות הקשורות לכך, שהן ככל הנראה חשובות לא פחות מכל מיומנות אחרת.

הערכה מרחוק - מבחן כמו שתמיד רצינו

בהמשך להצעות המדף שהונחו ע"י הפיקוח, השתדלנו ליצור גם דרכי הערכה מגוונות ובעיקר כאלו שמפיקות את המיטב משימושם של התלמידים ברשת, ולא מנסות למנוע או לעקוף אותה. במקום לחשוב איך נוודא שהם לא משתמשים בתשובות מהאינטרנט בזמן המבחן, ניסינו ליצור משימות שמחייבות שימוש באינטרנט.

פרזנטציה - אחד הכלים היפים בהם התנסינו (אחרי היסטוריה גם במקצועות נוספים) - הוא פרזנטציות. כל זוג תלמידים קיבל מאמר מחקרי בתחום הנלמד. לאחר לימוד המאמר וניתוחו - היה על התלמידים להציג סיכום של תוכן המאמר, בפני הכיתה (בשיחת זום), בליווי מצגת כמובן. התלמידים קיבלו מראש את התבחינים לבניית המצגת, למיקוד המאמר ועל פיהם ניתן הניקוד. כמו כן, ניתן ציון על שיתוף הפעולה בין התלמידים.

התוצאות היו מדהימות ממש! רמת הניתוח והידע שאליה הגיעו התלמידים הייתה גבוהה מאד, ויכולות בניית המצגת והדיבור בפני קהל - הן המיומנויות שנקנו במהלך בחינה כזו.

משימות ניתוח - מסלול אחר של הערכה היה להיעזר במשימות איתור וניתוח של טקסטים מסוימים, קטעי מקור, עיתונים וכד'. כפי שהוסבר לעיל, כבר במהלך הלמידה, הם התנסו באיתור מידע כזה. בהמשך ללמידה כזו - גם בהערכות הם התבקשו להיעזר במאגרי המידע הזמינים להם, לאתר טקסטים, תעודות או תצלומים, ובעיקר - לנתח אותם.

מקווים שגם כשהכול יחזור לשגרה הברוכה, נוכל להמשיך ולהשתכלל בכיוונים אלו, ונמשיך להצמיח ולגדל את תלמידנו גם תוך כדי הלמידה הרגילה.

יומן הוראה-קורונה

שלומציון שטרנברג - מחנכת להיסטוריה באולפנת חמ"ד הרב בהר"ן גדרה

את/ה בבית. התלמידים בבית.

למרות המצב והחוסר וודאות, מסתערים קדימה וממשיכים בלמידה ויהי מה!

אז איך עושים את זה?

נתחיל מהסוף. תלמידות שלי הגיעו חזרה לבית הספר אחרי תקופה ארוכה בבית והדבר

הראשון שאמרו לי - המורה, ממש ממש אהבנו את יחידות הלימוד שלך! היה כיף ומהנה!

אשתף כאן כמה טיפים ומחשבות שלי סביב הלמידה מרחוק.

בתחילת התקופה ניסיתי לחשוב איך אוכל להביא את התלמידות ללמידה משמעותית ומהנה.

למרות הקושי המובנה שיש בתקופה זו - הפחדים, החששות, השהות בבית, הצורך של כמה

ילדים בבית להסתדר עם מסכים (שלא תמיד מספיקים לכל בני הבית), וכמובן המצב בו

הלמידה כבר לא מובנת מאליה. אם בימי השגרה התלמידים נכנסים לשיעור כי - ככה זה,

וחייבים, ואני כבר בבית ספר.. פה חשתי שמהו השתנה.

עלינו להיות רלוונטיים, מושכים ומעניינים. התלמידים נכנסים לכל זום או מטלה מתוך

בחירה.

אז איך גורמים לתלמידים לבחור ללמוד למרות הכול?

איך עושים את זה בתכל'ס?

1. ראיתי שהמבנה הכי מוצלח של שיעור היה - חצי שיעור דרך הזום - בו פתחתי את הנושא,

הקניתי מושגים וניסיתי לגרות את התלמידות ללמידה.

לאחר מכן - הבנות קיבלו יחידה לעשות באופן עצמאי - תרגול ובדיקת ההבנה.

לדוגמא - פתחנו את השיעור בנושא ימי הביניים. שאלתי את התלמידות - איזו שנה, מאז

שהן נולדו, זכורה להן לטובה ואיזו לרעה. ראינו שהתשובות היו מגוונות. למרות שהן

באותה שכבת גיל, עדיין כל אחת חוותה אחרת את השנים שחלפו. כך הן הבינו שימי

הביניים נרשמו כתקופה חשוכה בהיסטוריה הכללית אך מבחינת היהודים - יחד עם

הקשיים היו אלה שנים של צמיחה בהיבטים מסוימים.

לאחר הסבר כללי על התקופה הן קיבלו מצגת שיש בה סרטונים ובסוף שאלות קצרות על היחידה על מנת לוודא שהבינו.

2. במהלך הלמידה חשוב להקפיד על רלוונטיות של התקופה הנלמדת למה שקורה להן ברגע זה. מתוך כך יש אינספור דרכים ללמידה.

דוגמאות - בפתח השיעור הראשון בתקופת הקורונה שאלתי את הבנות מה לדעתן יירשם בספרי ההיסטוריה עוד 100 שנה על תקופה זו?

נוצר דיון מעניין בנושא - מישהי אמרה שלא יזכרו כלום מכיוון שסך הכול יושבים בבית ולא קורה משהו חשוב. יצרנו דיון על ההבדל בין החוויה הפרטית של אדם ספציפי לבין חוויה שתופסת אנשים רבים.

תלמידה נוספת אמרה שלא נראה לה שיזכרו מכיוון שיש תקופות קשות יותר שאף אחד לא זוכר כמעט והביאה כדוגמא את תקופת הצנע. לאחר הסבר קצר על תקופת הצנע יצרנו דיון

על ההבדל בין אירוע ברמה הארצית לבין אירוע ברמה הולמית.

היה דיון מרתק ומעורר.

3. אני מאמינה בשילוב משחק וכיף בלמידה.

קודם כל ברמת השפה, לא אקרא לדף - דף עבודה. אלא - משחק

השלמת מילים. כשחילקתי מפה לתלמידות אמרתי להן שיש לי מתנה עבורן. מפה אישית לכל אחת. הן צחקו ... התלמידות קולטות את השיח ונהנות. כך גם בתוך יחידת התרגול אני מכניסה שפה כיפית ומהנה, כגון - "איזה כיף! כעת נלמד על ימי הביניים! זו תקופה כל כך מרתקת.. אני מחכה בקוצר רוח כבר לקרוא ולהחכים!".

בנוסף אפשר לשלב משחקים רבים תוך כדי הלמידה או כסיכום.

4. בתקופת הלמידה מרחוק שמתי דגש רב על מתן משוב לתלמידים תוך כדי הלמידה. התלמידים יושבים בביתם ועונים אך לעיתים חשים שעובדים מול המחשב. אין שום מענה או משוב. לכן אני רוצה להציע דרך פעולה פשוטה - יחידות הלימוד שלי נעשו דרך הגוגל פורמס.

יש אפשרות להבנות מתוך השאלון משוב לתשובות. זה לוקח כמה דקות ספורות ומשדרג מאד את החוויה של התלמידים.

לדוגמא- על תשובה חיובית - כל הכבוד /ידעתי שתצליחי / כיף שיש לנו בביתה כזו תלמידה חושבת ונבונה / תמשיכי כך!
 וכמובן שבסוף השאלון אני מכניסה משוב - "איזה כיף שלמדת! מחכה מאד לקרוא את תשובותיך היפות."
 יש גם אפשרות בגוגל פורמס לקבל באופן מיידי ציון וכך התלמידים יודעים את רמת הידע וההבנה שלהם ויכולים ללמוד מכך.
 איזה זכות ללמד היסטוריה!

קופסאות בריחה

איבון שבודי- מחנכת להיסטוריה בתיכון חמ"ד מקיף דתי "אריאל" טירת כרמל

קופסאות בריחה הידועות גם כערכות בריחה הן פורמט משחקי המשמש בעיקר למטרות העברת ידע, ערכים ומיומנויות תוך פיצוח חידה שנותנת תוצאה חשבונית שמהווה את הקוד לפתיחת הקופסה דרך פיצוח רמזים שונים ואסוציאטיביים.
 קופסת בריחה מאפשרת לתלמידים לחוות חוויה של למידה משמעותית, המבוססת על משחק ואתגר התורמים רבות להעלאת המוטיבציה ללמידה בכלל ולעניינינו ללמידה בהיסטוריה.
 למידה בדרך זו מאפשרת לפתח מיומנויות של המאה ה-21 - תקשורת, שיתוף פעולה, עבודת צוות, חשיבה ביקורתית, יצירתיות וחדשנות.
 בבית הספר שלנו תיכון מקיף דתי "אריאל" טירת כרמל, החלטנו לבנות קופסאות בריחה בנושאים שונים מתחום ההיסטוריה. מנהל בית הספר אף הקצה משאבים לטובת הרעיון.
 בנינו חידות מתקופות שונות בהיסטוריה התואמות את המיומנויות הנלמדות בהיסטוריה. באופן הזה נלמדו: ציר זמן, שיוך תקופה לתאריך על אירועים ותקופות שונות, דמויות ואישים שפעלו בהקשרים שונים, זיהוי דילמה ושיוכה לרמזים השונים, פיצוח שטרות, תמונות מפות וכו'. פיצוח המשימות נתן קוד שהיווה מספר שפתח מנעול וקופסה נוספת ומעבר לשלבים נוספים במשחק, כמובן שכל פיצוח מלווה בחוויית הצלחה וניצחון.
 את קופסאות הבריחה ניתן להפעיל כמשימת סיכום נושא, כמשימת פתיחת נושא או כסוג של הערכה.
 את רעיון קופסת הבריחה ניתן להעתיק לתחומי דעת שונים, גילויי יוזמה, רצון וידע... והשמיים הם הגבול.

מסע (דיגיטלי) משואה לתקומה

דן ונונו - מחנך ורכז היסטוריה באולפנת חמ"ד צביה אשקלון

כמידי שנה במחצית הראשונה של השנה, בנות שכבת יא' באולפנת צביה אשקלון, יוצאות למסע משמעותי וחוויתי כאחד – מסע משואה לתקומה.

זהו מסע חובה לכל תלמידה .

שעות רבות של תכנונים, בדיקות, רעיונות יצירתיים, יוצרות מסע המלווה אותן הלאה לכל אורך החיים.

בשנתיים האחרונות, החלטנו לשלב במסע גם צד דיגיטלי. זאת בהשראת השתלמות מפמ"ר בנושא שילוב כלים דיגיטליים בהוראת היסטוריה.

המסע התחיל בבית העדות בניר גלים ליד העיר אשדוד הדרומית ולאט לאט התקדמנו צפונה לכיוון עתלית.

התלמידות קיבלו חוברת מסע עם פירוט כל האתרים בהם יבקרו במהלך המסע ובתוספת דיגיטלית והיא קודי QR (וזה בנוסף לציר זמן צבעוני)

(QR הינו ברקוד שנסרק באמצעות מצלמת הטלפון הנייד ומקשר לאתר מסוים)

בכל נקודת עצירה במסע ובכל תחנה הבנות סרקו את הברקוד הדיגיטלי טרם הגעה לאתר, ובכך הן נחשפו לסרטון / תמונה / כתבה / מאמר ומידע נוסף הקשור לאתר .

הבנות אספו פיסות מידע ובהדרגה קיבלו את תמונת המסע בשלימותה. המידע המקדים (טרם ההגעה לאתר) תרם להעשרת ולהקניית ידע שלא תמיד מסופר בהדרכות המובנות באתרים.

המסע אומנם עוסק בתקופה שלפני כ - 81 שנה, אך בעידן הטכנולוגי הקיים היום ובאמצעות הברקודים, ניתן ללמוד ולהעמיק בחיפוש מידע, העשרתו, חיבור לתקופה השואה והתקומה כאילו היה לא מזמן.

השימוש בניידים וסריקת הברקודים אפשרה לתלמידות ליצור שיתוף פעולה ותחושת שייכות עמוקה למסע שהופך לחווייתי ומלמד כאחד, תוך הקניית למידה בדרך שונה ומחוץ לקופסה. בנוסף לסריקת QR נערכה פעילות באוטובוס: התלמידות נשאלו מספר שאלות בנושא הסרטון, הרתמות התלמידות למתן מענה לשאלות יצרה תחרות בריאה בבחינת "קנאת סופרים תרבה חוכמה".

המסע הסתיים בבירתנו הנצחית, בבית החושן שבהר הזיתים אל מול נוף של ירושלים בכלל והר המוריה בפרט.

אין ספק שהרשמים שנחקקו בליבם של התלמידות ובליבנו חזקים. חוסנו של עם הנצח ילווה אותנו לכל החיים בידיעה ברורה – עם ישראל חי וקיים.

בס"ד

הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד
מזמין אתכם להשתתף ביום עיון
שיתקיים אי"ה ביום שני, יד' תמוז תש"ף, 6.7.20

**לקוון רחוק
להגיע קרוב**

לצפייה בתוכנית
ולהרשמה לחצו כאן

נשמח לראותכם
באהה וצוות ההדרכה

כלי בקליק: שימוש בכלי knight lab ליצירת ציר זמן וירטואלי מוריה בר און - מדריכה להיסטוריה במחוז חיפה ומחנכת להיסטוריה באולפנת חמ"ד צביה חיפה

בהוראת היסטוריה יש חשיבות רבה לשימוש בציר הזמן במהלך השיעורים.

ציר הזמן מעניק לנו סדר, ונותן לנו הקשר.

צירי זמן וירטואלי מאפשרים לנו להוסיף על כל אלו שבבות של

סרטונים, שירים ותמונות המעניקים עומק נוסף לציר הזמן ההיסטורי.

כמו כל כלי דיגיטלי גם ציר הזמן הווירטואלי מהווה בסיס לדין היסטורי

על האירועים והדמויות המופיעים בו כמו גם על אלו שנעדרים ממנו ועל

השפעותיהם אלו על אלו ועל ההיסטוריה המוכרת לנו.

בכלי שלפניכם תוכלו להכין צירי זמן משולבי מפה, סרטונים, שירים,

תמונות, אתרים, משחקים ועוד. כמו כן תוכלו לתת לתלמידים לצור בעצמם ציר זמן המייצג

את הידע שרכשו בשיעור.

[למדריך מצולם לחצו כאן](#)

[למדריך בכתב לחצו כאן](#)

מורה להיסטוריה?

אל תשאיר את התובנות שלך בכיתה!

נשמח לקבל רשמים, סקירות ומאמרים

Oriel17@gmail.com

התנסות כהיסטוריונים דרך למידה מבוססת פרויקטים
מאור טסלר - מחנך ורכז היסטוריה וצוות "אשכול דעת" בתיכון אמ"ת חמ"ד עכו

*"בשביל מה אנחנו לומדים היסטוריה?"
"בואו נלמד על ההווה"
"למה זה משמש אותי בחיים?"*

אנו, המורים להיסטוריה, נפגשים עם המשפטים האלה לא אחת, והתהיות האלה הביאו אותי לחשוב שלמרות שאנו חושפים את התלמידים להיסטוריה דרך גירוי חושים רבים, משהו בסוף התהליך עלול להתפספס.

בית החינוך שלנו באמ"ת עכו מקדם כבר 4 שנים שיטות לימוד חדשניות - "למידה מבוססת פרויקטים", "למידה פרסונלית", "התמחות בקהילה" ועוד פרויקטים רבים. הרציונל העומד במרכז התהליך הוא השאיפה להיות רלוונטיים עד כמה שאפשר בחינוך הילדים כדי שנוכל להשפיע על זהותם ולקדם אותם.

כמורה מוביל בתהליך השינוי הזה, אני מזדהה מאוד עם הערכים והמיומנויות של המאה ה-21 שרשת אמ"ת בוחרת לקדם, כגון התנהלות בעולם דיגיטלי, אוריינות מידע, חשיבה מסדר חשיבה גבוה, יצירתיות, עצמאות, שיתופיות ועוד.

על מנת להטמיע את הערכים באופן מיטבי נבחר צוות מורים מוביל שבחשיבה משותפת פועל לבנות מהלכי הוראה מבוססי פרויקטים (הלמ"פ).

ההוראה בשיטת הלמ"פ היא חדשנית ביסודה כיוון שהיא מקשרת בין החומרים הנלמדים לחיי ההווה. בציר הלמידה עומדת שאלת חקר אחת, הנקראת בשפה המקצועית "שאלה פורייה". בשלב הראשון בחרנו ליישם את התהליך בחטיבת הביניים: בכיתה ז'

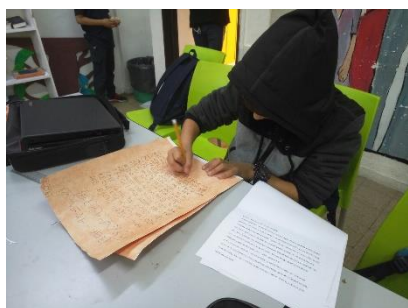

חקרנו את ימי שיבת ציון וההלניזם, בכיתה ח' התמקדנו בתקופת חורבן בית המקדש השני ועד לכתובת התלמוד הבבלי, ובכיתה ט' על ימי הביניים.

במאמר זה ארצה לשתף אתכם בדוגמאות והשגות משני פרויקטים המתבצעים בבית הספר שלנו :

פרויקט "מכתב 517" לכיתות ז' ופרויקט "שני צדדים למטבע" לכיתות ח'.

המטרה של פרויקט "מכתב 517" היא להכניס את התלמיד לעולם המורכב של עולי בבל והמורכבות בהתמודדות עם המציאות ללא בית המקדש ובנייתו מחדש. שאלות, כמו מדוע לעלות? ציווי אלוקי? משקלו של בית המקדש? תחיית העם היהודי? הן שאלות שהילדים עוסקים בהן וחוקרים לפי היחידות השונות. המורים המלמדים בפרויקט מקנים את הידע בשיטות מגוונות ובעיקר משמשים כמנחים לחוקרים עצמאיים שעובדים על רכישת הידע

בזוגות. בסופו של התהליך התלמיד מכיר היטב את המציאות ההיסטורית של אותה התקופה. התוצר בסוף התהליך הוא מכתב בדוי בין שני אחים בני תקופת שיבת ציון כאשר אח אחד מייצג את העולה לארץ ומנסה לשכנע את אחיו לעלות גם כן, ואח שני המייצג את הגולה שנשאר בבבל. בימים אלו אנחנו עובדים עם

תלמידים שביצעו את המטלה ברמה גבוהה לכתוב מכתבים אותנטיים לבני קהילות יהודיות בארה"ב ובקנדה.

"אני עכשיו קצת יותר מבינה את העם היהודי שלא עולה לארץ אך חשוב לי להשתתף בהסברה", "איך אפשר לא לעלות שיש תהליך כזה גדול?" הן רק חלק מהתגובות הרבות שקיבלנו מהילדים שנשאלו על התהליך שעברו בהצגת התוצרים.

המטרה של פרויקט "שני צדדים למטבע" הייתה לבחון מזווית ההיסטוריון הרואה את התמונה בשלמותה כשמתבוננים על אירוע מכונן הנוגע בעם היהודי או בכלל.

מהפרויקט למדנו על המשמעות הסמלית של התבליטים שעל גבי המטבעות או הציורים המופיעים על השטרות. למשל בתקופת מרד בר כוכבא הסמל של הלולב האתרוג ולאחריה המטבעות של "ירושלים השבויה".

הילדים התבקשו לבחון את השאלה הפורייה "האם האור גובר על החושך" ב-4 תקופות שונות. **תקופה ראשונה:** חורבן בית המקדש - גישות שונות להתמודדות עם החורבן, רבן יוחנן בן זכאי - הדילמה שעמדה לנגד עיניו.

תקופה שנייה: יחסי שנאה וקרבה בין היהודים לרומאים לאחר החורבן - מרד בר כוכבא וקירוב היחסים בתקופתו של רבי יהודה הנשיא.

תקופה שלישית: התמודדות אמוראי ארץ ישראל מול האיומים הרבים לנוכח ירידת אמוראים רבים לבבל.

בשלב הראשוני, בכל יחידה הם היו צריכים לרכוש את הידע ואז לשכתב את הדילמה שעמדה בלב הסיטואציות. את הידע הם ניתחו לפי מקורות מידע מהימנים וללא פרשנות. לאחר שקיבלו אור ירוק מהמורה, התלמידים מתכנסים לחשיבה משותפת כיצד הם יבטאו בצירוי שיופיע בתבליט מטבע, את שני הצדדים של הדילמה העומדת למבחן. בסופו של תהליך

הם חורטים את הציורים שלהם על מטבעות ומציגים אותם בהצגת התוצרים.

במטבע האחרון ניתנת לתלמידים האופציה לבחור סוגייה אקטואלית ומודרנית בטווח ההיסטורי של קום המדינה עד היום מתוך טווח הנושאים שהמורה מגדיר. יש תלמידים שבחרו להתעמק בקבלת ההחלטות לביצוע ההתנתקות או ניתחו את תוצאותיה של מלחמת ששת הימים.

כששואלים אותי ברמה הארגונית איך מתכננים פרויקטים כאלו אני קודם כל משתף שהבנייה לא הייתה פשוטה בכלל. זהו תוצר של עבודה קשה של צוות המורים הנפלא שיש לנו. הדרישה הייתה להוסיף מורה ללשון שתצטוות לתהליך כדי להרחיב את מעגל המיומנויות האורייניות ולשדרג אותן.

בקיץ אנחנו נפגשים למרתון של עבודה על כל פרויקט כדי לשדרג אותו ולהיערך לקראת השנה הבאה. בנוסף בסיומו של כל פרויקט אנחנו מבצעים רפלקציה ומתעדים אותה כדי ללמוד להבא. יש לנו מאגר של קבצי ידע ומערכים שעליהם אנחנו עובדים בקיץ.

במהלך שנת הלימודים אנו נפגשים לשעתיים שבועיות

המשובצות במערכת כחלק מהשתלמות שאני בתור רכז התכנית מעביר. בהשתלמות אנחנו לומדים למידת עמיתים וצוללים להתעמקות במתודות הֶאֱלֵק כדי לייצר שפה אחידה בינינו והכי חשוב בונים ביחד את המערכים ומעדכנים אותם לפי הצורך.

לסיכום אגיד שעבודת צוות היא הבסיס לכל התהליך. אנחנו גם מבינים שככל שנשדרג את העבודה בינינו נוכל לתת דוגמה אישית טובה יותר לתלמידים כי חלק מרכזי מהלמידה מתבסס על מיומנות זו. אני חושב שאם תשאלו את תלמידנו בצורה אקראית מדוע הם לומדים היסטוריה, תקבלו תשובה משמעותית יותר, ורחבה במיוחד אם תבקשו מהם גם להדגים.

ברקוד לתיקיית תמונות נבחרות ומצגות החשיפה בפרויקטים

לבירור ויצירת קשר ניתן לפנות למייל maort452@gmail.com

--נארו את התאריך--

יום העיון השנתי של

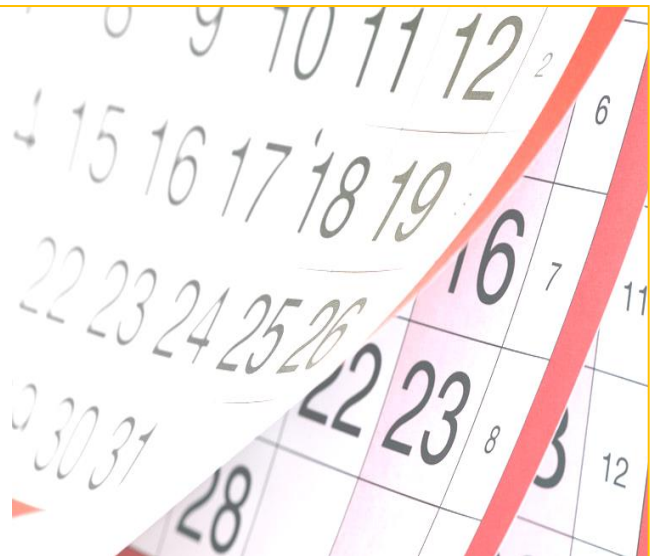
אורי באר יתקיים אי"ה

ביום שני, ל' סיוון, 22.6

יום העיון השנתי של

אורי תמ"ר יתקיים אי"ה

ביום ראשון ו' תמוז, 28.6.

תנועת "הבריחה" - מסעם של ניצולי השואה לחיים חדשים עמותת מורשת הבריחה

הקדמה

תנועת "הבריחה" פעלה באירופה משלהי מלחמת העולם השנייה ועד להקמת מדינת ישראל והייתה אחראית להברחתם של כ-300,000 פליטים ניצולי שואה ממזרח אירופה לכיוון דרום מערב – אל נמלי הים התיכון.

"הבריחה" כללה שני פרקים. האחד – הבריחה היבשתית עד נמלי הים באיטליה ובצרפת. והשני – הבריחה הימית, ה"העפלה" בנתיבי הים.

לקראת קיצה של מלחמת העולם השנייה נעים בדרכי אירופה כעשרה מיליון פליטים, המחפשים דרך לחזור לארצם, לביתם ולמשפחתם. לניצולים היהודים לא נותרו משפחה ובית, ואין ארץ הממתינה לשובם. בחזרתם מן התופת הם מוצאים ערים שהתרוקנו מיהודים, בתים שנחרבו או נתפסו בידי נוצרים. בדידות ועוינות מקדמות את פניהם.

צמיחת ארגון "הבריחה"

שורשי "הבריחה" בהתארגנות ספונטאנית של ניצולי השואה, שיצאו מן המחנות, מן היערות

וממקומות המסתור והחלו להתארגן לעזרה הדדית. הניצולים רצו להתחיל בחיים חדשים, להשתקם ולבנות משפחה. רבים מהם שאפו לברוח מאירופה, ולהקים מולדת בארץ ישראל.

חיילי הבריגדה היהודית של הצבא הבריטי, ששהו עם תום המלחמה על

אדמת אירופה, ניצלו את מעמדם ואת האמצעים שעמדו לרשותם לטובת אחיהם הניצולים. והם תרמו לארגון "הבריחה" כל שרק יכלו, משאיות להעברת הפליטים מנקודה לנקודה, מזון, שמיכות ועוד.

ישנה הסכמה גורפת שהמטרה הינה ארץ ישראל. הגאולה האישית והגאולה הלאומית שזורות זו בזו ומזינות זו את זו:

הניצולים הם שקראו לעצמם "הבריחה". הם הרגישו שכל חייהם הם בתהליך של בריחה מהרדיפות האנטישמיות, מהנאצים, מהפאשיסטים, מהקומוניסטים... בעוד שבאוזני השליחים הארץ ישראלים היה למונח זה של "בריחה", צליל צורמני, משפיל ומרגיז... בארץ דיברו אז על "הצלה" ו"העפלה".

הרי שלגבי לגבי היהודים ניצולי השואה הייתה זו קודם כל בריחה מן העבר ומן ההווה גם יחד... ה"בריחה" לא הייתה ולא נוצרה כתנועה רעיונית, אלא צמחה ככורח החיים ממש.

...הבריחה הפכה לתנועה של הגשמת הציונות, בתנאים ובאמצעים מהפכניים, אשר השואה מזה, והמאבק המדיני מזה, חייבום."

יוחנן כהן

בקיץ 1946 מתרחש פוגרום בעיירה קיילצה. חברי תנועה פאשיסטית פולנית, רוצחים ופוצעים יהודים המתגוררים ב"קיבוץ" בפאתי העיירה. פוגרום קיילצה נוחת כפצצה והופך לנקודת מפנה במהלכה של תנועת הבריחה. ממשלת פולין עצמה, שנבהלת מעוצמת האנטישמיות, מקלה באופן משמעותי על יציאת היהודים מפולין, ובריחת היהודים הופכת לשיטפון שאי אפשר לעוצרו.

החלה זרימה המונית של יהודים מפולין ומכל שאר ארצות מזרח אירופה דרך רומניה, צ'כוסלובקיה, אוקראינה והונגריה אל מחנות העקורים שבשטח הכיבוש האמריקאי: בדרום גרמניה, באוסטריה ובאיטליה. משם המשיכו לנמלי איטליה ודרום צרפת בדרך אל ארץ ישראל.

על פני אירופה נראו שיירות המוניות של יהודים נודדים בדרכים. עוברים בדרכים לא דרכים. מבריחים את הגבולות בלילות, בשלג, בקור, ללא לבוש מתאים. בהרי הטטרה ובהרי האלפים המושלגים, בגובה של כ:2600 מטר, כשהם נושאים על זרועותיהם תינוקות ותומכים בילדים ובקשישים. המוטו: לא משאירים איש מאחור.

ארגון "הבריחה" טיפל בלוגיסטיקה הכרוכה בתנועת הפליטים: הסעה מעיר לעיר ומארץ לארץ, חציית מעברי גבול בעזרת שוחד ותעודות שזויפו במעבדות הארגון, הברחת גבולות ברגל בקור ובשלג, ארגון של מחנות מעבר וטיפול בשוהים בהם בדרכם אל נמלי הים.

הפן המדיני

המוסד לעלייה ב' של ההגנה, שהוקם כדי לסייע ליהודים לעלות לארץ ישראל למרות האיסור שהטילו שלטונות המנדט הבריטי, נטל על עצמו את ניהול הבריחה. השליחים הארצישראליים של המוסד טוו רשת של נתיבים ומחנות מעבר על פני אירופה כולה. בסיועם ובהנהגתם הפכה תנועת "הבריחה" לאחד הגורמים החשובים במפעל העלייה לארץ ובמאבק להקמתה של מדינת ישראל.

הבריחה כללה שני פרקים. האחד - הבריחה היבשתית על פני אירופה עד ההגעה לנמלי הים באיטליה ובצרפת. והשני - הבריחה הימית, ההעפלה לארץ ישראל. את שני הפרקים הללו ניהלו שליחים הארצישראליים.

במחנות העקורים, בהם שהו הניצולים, בנתיבי הבריחה, ניהלה "הבריחה" פעילות ענפה של תמיכה ושיקום בעזרת הסיוע שהעניק הג'וינט, ארגון סעד אמריקאי יהודי, שתרומתו לא תסולא בפז.

שליחי תנועות הנוער הציוניות והשליחים מארץ ישראל לימדו במחנות העקורים את הילדים עברית, שירים עבריים, חגי ישראל ורקדו אתם ריקודי עם-במטרה לקרבם לתרבות היהודית והישראלית. את המבוגרים לימדו מקצועות-כדי להעניק להם אפשרות להתפרנס בארץ החדשה, ואימונים בנשק-לקראת עלייתם לארץ בה מתנהלת מלחמת העצמאות.

במחנות העקורים של אונר"א בדרום גרמניה, באוסטריה ובאיטליה, חיים מעל 250.000 יהודים. היהודים מסרבים לחזור לארצות מוצאם, ארצות אחרות לא רוצות לקלוט אותם והבריטים לא מאפשרים להם כניסה לארץ ישראל. השהות במחנות מתארכת מאוד, התנאים קשים, הצפיפות רבה, אי הוודאות גדולה.

לאחר חשיפת היקף השמדת העם היהודי בשואה הפכה שאלת גורלם של הניצולים לאחד הנושאים שעלו למרכז דעת הקהל בעולם, ושולבה בדיון שהתנהל על גורלה המדיני של ארץ-ישראל.

ועדת החקירה האנגלו-אמריקאית

בעקבות דיווחי תקשורת בארצות הברית על מצבם הקשה של היהודים במחנות העקורים מינה טרומן, נשיא ארה"ב, את יועצו ארל האריסון לבדוק את המצב. ביולי 1945 ביקרו האריסון וצוותו במחנות והדגישו במסקנותיהם את ייחודה של שארית הפליטה היהודית, את הצורך בהקמת מחנות נפרדים ליהודים ואת הכורח להפנות את רובם לארץ ישראל.

הזעזוע ממסקנות הדוח גרר אחריו לחץ ציבורי ופוליטי לאפשר ליהודים הניצולים לעלות לארץ-ישראל. בפברואר 1946 הוקמה וועדה אנגלו-אמריקאית לבדיקת הנושא. במשאל שהתקיים ביניהם רשמו 96.8% מהניצולים את ארץ-ישראל כמקום ראשון ויחיד אליו הם רוצים להגיע.

בעת ביקורו במחנות העקורים הגרמניה, עמד בן גוריון על כוח העמידה הנפשי של הניצולים ועל הרוח הציונית המפעמת בניהול החיים במחנות – הקמת בתי ספר, לימודי עברית, עיתונות ציונית, תיאטראות עבריים והכשרה לקראת העלייה ארצה – למרות התנאים הקשים.

במערכה שנוהלה על ידי היישוב העברי והתנועה הציונית העולמית, הייתה לסבלם של הניצולים במחנות העקורים השפעה עצומה.

במסקנותיה, קראה הוועדה האנגלו-אמריקנית לממשלת בריטניה לאפשר עלייתם של 100,000 יהודים לארץ ישראל.

הנהגת המדינה הצעירה ואזרחיה לא הבינו, וכנראה לא יכלו להבין, את גודל השבר שהביאה השואה. לניצולים שהגיעו בדרכי הבריחה וההעפלה לא היה מישהו שחיכה להם כדי לקלוט אותם, לטפל בהם, להקשיב לסיפורם. כשהוקם צה"ל, היו כמעט מחצית מחיילי היחידות הלוחמות ניצולי שואה. למעלה מ-20,000 ניצולים גויסו לגח"ל (גיוס חוץ לארץ) ולחמו במלחמת העצמאות. על אף קשיי הקליטה ומצבם כניצולי שואה, לפעמים ללא כל משפחה, שולבו ביחידות לוחמות קידמיות. רבים נפלו על הגנת הארץ לפני שהספיקו להכירה ולו במעט. ל-132 מן הנופלים אין בעולם קרוב או מודע שיזכרם ויעלה לקברם.

את הדילמה ביחסה של הנהגת היישוב לניצולים, מיטיב להמחיש סיפורן של ה"פאנים", פאן יורק ופאן קרסנט, שתי אוניות מעפילים מרומניה שעמדו להפליג בסוף 1947. הבריטים הפעילו לחץ דיפלומטי כבד כדי למנוע את יציאתן, וממשלת ארה"ב, שנענתה ללחץ הבריטי,

הצטרפה לדרישה. באותו זמן החל הדיון באו"ם על תוכנית החלוקה להקמת מדינה יהודית, וההנהגה בארץ, שהייתה זקוקה לתמיכה מדינית, הורתה לעצור את הפלגת הספינות.

להחלטה זו התנגדו ראש המוסד לעלייה ב' שאול אביגור ואחרים ביישוב, שהיו ערים לסכנות ולקשיים הנגרמים לפליטים בשל ההמתנה המתמשכת באירופה. הם לא צייתו להוראת ההנהגה, ובדצמבר 1947 הפליגו ה"פאנים", כשהן נושאות 15,000 ניצולים.

בדרך לארץ עוכבו שתי הספינות על ידי משחתות בריטיות, והמעפילים נשלחו למחנה המעצר בקפריסין.

ערכה ההיסטורי של הבריחה

תנועת הבריחה הבליטה את היעדר האפשרות למצוא על אדמת אירופה פתרון לבעיית הפליטים ומילאה תפקיד מדיני חשוב במאבקו של העם היהודי על עצמאותו.

מצבם של הפליטים היהודים, שנעו בדרכי אירופה ללא בית וללא עתיד, לא נתן מנוח למצפוננו של העולם ומילא תפקיד חשוב במאבק על המדינה. בעוד הישוב בארץ נאבק ב"ספר הלבן" מבפנים, תרמו הניצולים למאבק נגדו מבחוץ, מאירופה.

"הבריחה הפכה להיות מנוף פוליטי רב השפעה במאבקו של העם היהודי על מדינתו ועצמאותו. משמעותה הציונית ההסטורית של הבריחה ... הייתה התהוותו של כוח לוחץ אשר לא יתן לעצמנו ולעולם לפסוח על תביעתנו לחיים".

ח. הופמן

עמותת מורשת הבריחה

פרק הבריחה אינו מוכר לרבים ואינו מונצח באופן רציני ומשמעותי. אנו, עמותת "מורשת הבריחה", רוצים לתת לפרק זה את המקום הראוי לו בזיכרון הקולקטיבי ולהעלות את המודעות לתרומתו של ארגון הבריחה להצלת פליטי השואה, לעלייתם ארצה ולהקמת המדינה. אנו מזמינים אנשים שהיו פעילים בתנועת הבריחה, ניצולים שנעזרו בה, קרובי משפחה, דור המשך וכל מי שהנושא קרוב לליבו להצטרף לעמותה ולסייע בפעילותה.

פעילי תנועת מורשת הבריחה פועלים בהתנדבות להבאת הנושא אל הדור הצעיר והציבור הרחב באמצעות צוות של מרצים מיומנים המעבירים הרצאות, סדנאות, סרטים, מצגות ותערוכות בחטיבות ובתיכונים ומקיימים הרצאות גם לתלמידי שמיניות היוצאים לפולין, בנושא שבין שואה לתקומה.

בקרו אותנו [באתר](#) או [בפייסבוק](#)

www.habricha.org.il

054-6298888

יצחק נבון - נשיא של העם
העמותה להנצחת הנשיא החמישי יצחק נבון

חשיבותו של החינוך

כאשר פרש בן-גוריון מכהונתו כראש ממשלה סיים נבון את תפקידו במשרד ראש הממשלה והתמנה לראש אגף התרבות במשרד החינוך והתרבות. במסגרת תפקיד זה הוביל מבצע רחב - היקף ללימוד קרוא וכתוב בקרב אוכלוסיית העולים החדשים - "המבצע לביעור הבערות" (ביעור = חיסול; בערות = אי-ידיעת קרוא וכתוב). על פי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, נכון לשנת 1961 היו בישראל כ-344,000 איש ואישה שלא ידעו לקרוא ולכתוב באף שפה (אנאלפביתים). חלקם ניצולי שואה שלימודיהם הופסקו במהלך המלחמה וחלקם עולים ממדינות שבהן לא התקיימה מערכת חינוך סדורה. נבון רתם לטובת הפרויקט את צה"ל ופתח במבצע מקיף באמצעות מורות חיילות. המפה המצורפת, שנמצאה בארכיון המדינה מדגימה את גודלו של המבצע. באדום מצוינים יישובים שבהם התקיימה ההוראה באמצעות מורות-חיילות ובכחול יישובים שבהם התקיימה ההוראה באמצעות מורים אזרחיים. בדיון שהתקיים בוועדת החינוך של הכנסת בפברואר 1964 הסביר נבון את החשיבות הרבה שראה בהקניית מיומנויות הקריאה לאנשים מבוגרים:

בכמה ארצות שעסקו בעניין זה [של ביעור הבערות], הועמדה השאלה מה המטרה ומה התכלית... לגבינו אנו, נדמה לי שיש נימוק אחד פשוט ומובן, הלא הוא הנימוק האנושי. פיטרו מספר עוזרות בית בארץ משום שהן לא ידעו לרשום מספר טלפון או לכתוב איזה פתק. מקבלים מכתב מבן בצבא ולא יכולים לקרוא את המכתב. אלה הם דברים אלמנטריים [=בסיסיים], דברים אנושיים. ישנם נימוקים נוספים לא פחות חשובים... מי שחושב שאנו דור המדבר ואילו דור העתיד יהיה דור הנוער - טועה במידה רבה. אם רוצים שדור העתיד יהיה מתקדם, מתפתח ומשכיל, יש לטפל בהורים... אמרנו לחיילות בדרום להסביר כך את הדבר: אם אתה רוצה שבנך יתקדם ויצליח - למד אתה; אם אתה רוצה שבנך יכבד אותך - למד אתה.

החשיבות הרבה שהקדיש נבון להקניית חינוך באה לידי ביטוי עוד קודם לכן, כאשר פעל להקניית השכלה לפקודיו בש"י. כאשר התמנה נבון לשר חינוך, בשנת 1984, עם תום כהונתו כנשיא, הוא השתית את מדיניותו על ארבעה עקרונות מרכזיים: חינוך לערכים הכוללים עקרונות אוניברסליים לצד ערכי מורשת לאומית; חינוך לדמוקרטיה, סובלנות, כבוד הדדי ודו-קיום בין חלקיה השונים של החברה הישראלית; חינוך מדעי-טכנולוגי שיאפשר לתלמידים נקודת פתיחה טובה בשוק העבודה וידע רלוונטי לעולם המודרני; ושיפור ההבעה בכתב ובעל-פה תוך העמקת ההיכרות עם השפה העברית, הרחבת אוצר המילים והקפדה על שפה תקינה. בתקופה זו, כחלק משאיפתו להרחיב את עולמם התרבותי של התלמידים יזם נבון את הקמתו של פרויקט "סל-תרבות". בספרו האוטוביוגרפי פירט את עיקרי התכנית (כל הדרך, עמ' 390-389):

קבענו כי כל תלמיד במערכת החינוך ייחשף במשך שנת הלימודים לשבעה אירועים בתחום התרבותי: הצגת תיאטרון, מחול, קולנוע איכותי, מוסיקה, ציור. פיסול ועוד. תקוותנו הייתה כי לאחר שנים אחדות של הפעלת התוכנית יצטבר אצל התלמיד מטען תרבותי הגון... הפרויקט יצא לדרך ועד היום נטלו בו חלק למעלה מחצי מיליון תלמידים.

כאמור, נושא נוסף שנבון שם עליו דגש הוא השפה העברית והשימוש הנכון בה. על נושא זה הרחיב בריאיון לעיתון משנת 2009 (כל העיר, 22/05/2009):

[העברית היא] יצירה פלאית שכתוב בה ספר נהדר, התנ"ך, אבל היא גם קצת מסכנה, העברית, כי מתעללים בה, גם מזניחים אותה לעיתים קרובות. לפעמים יותר מדי פעמים מכניסים מילים לועזיות במקום עבריות, מתגנדרים בביטויים לועזיים כשלא נחוץ. יש מילים לועזיות שנכנסות ללשון באופן טבעי, כמו אקדמיה או אוניברסיטה, וזה לא ישתנה. אבל מה שיש עכשיו זה אודישן וסלב ושמלב וכאלה דברים שלא נחוצים, ואני רואה שלטים בלועזית של חנויות ומסעדות -

הכול בשביל תיירים או לעולם החיצון, הכול כדי שזה ייראה מכובד. עברית לא מספיק מכובדת להם. יש שגיאות בדיבור מפי אנשים שהם משכילים, אני שומע ברדיו ואני מתפלא, בעיקר במספרים לא יודעים את ההבדל בין זכר לנקבה. אני אומר שהעברית הזו זקוקה להגנה...

נשיא של העם

לאורך כל שנות פעילותו הציבורית ובאופן נקודתי יותר במהלך פעילותו כנשיא, פעל נבון לאורם של עקרונות ברורים: שאיפה להגביר את הלכידות החברתית ולצמצם פערים חברתיים שבה נתמקד בפרק זה; הגדרה של חזון ברור ומשותף לישראל; והצורך של ישראל להיות "אור לגויים" - "דוגמה ומופת להתנהלות מוסרית וערכית. כאשר התמנה נבון לנשיא בשנת 1978 הוא הקפיד לערוך ביקורים במקומות שונים בארץ ופתח את משכן הנשיא בפני הציבור הרחב. בריאיון לעיתון הוא הרחיב באשר לתפקידו של הנשיא (כל העיר 2/05/2009):

הכרתי את כל שכבות האוכלוסייה. יש יהודים שבאו מ-102 ארצות, דוברים 81 שפות, איך מגבשים את כל אלה לעם אחד? בזה ראיתי את תפקידי. מצד אחד למצוא את מה שמשותף לכולם, בין שבאו מגרוזיה ובין שממרוקו והמשותף בדרך כלל זה העבר, ההיסטוריה, התנ"ך ועם זאת לאפשר את הביטוי האינדיבידואלי של כל שבט ועדה

בישראל, לתת ביטוי למיוחד שלה, למורשת שלה, לפולקלור שלה, לשירה שלה. אלה שני דברים שנראים כאילו סותרים אבל זה משלים.

חשיבות מיוחדת הייתה לביקורו של נבון בשכונת "התקווה" במרץ 1979. שכונה זו הייתה באותה העת במצב חברתי-כלכלי קשה ורבים מתושביה חשו כי הם ננטשו על ידי מוסדות המדינה. נבון הגיע לביקור בן מספר ימים בשכונה, ישן בבתי התושבים, נפגש עם תושבים רבים ושוחח עמם בגובה העיניים. חלק גדול מהביקור הוקדש לשיחות עם ילדים ונוער כפי שתיאר נבון בספרו האוטוביוגרפי (כל הדרך, עמודים 327-326):

כשנכנסתי לכיתות נהגתי לשאול את התלמידים אם מישהו מהם ראה פשע מתבצע בפועל; גניבה, שוד, שימוש בסמים וכדומה. לא היה ולו תלמיד אחד שענה כי לא היה עד למחזה... כשפגשתי ילדים מהשכונה הלומדים בבתי הספר בתל-אביב, מחוץ לה, סיפרו לי אלה שהם מתביישים להציג את עצמם כבני השכונה... הדברים ששמעתי הכאיבו לי. 'אל תתביישו לומר שאתם משכונת התקווה', אמרתי להם. כשנתקלתי בילד לבוש בחולצה שנשאה את הכיתוב 'אוניברסיטת תל-אביב', ליטפתי את ראשו ואמרתי לו: 'אני מקווה שאמנם תגיע ללמוד באוניברסיטת תל-אביב אבל כשתלך ללמוד שם, תעשה זאת כשאתה לובש חולצה שעליה כתוב שכונת התקווה'.

קודם לביקורי וכחלק מהכנתי ביקשתי מעוזרי לאתר אנשים שיצאו משכונת התקווה והצליחו בחיים, העשויים להיות מוצגים כמופת לתלמידים. נבחרו שניים: האחד היה

יקותיאל שרעבי, רופא וטרינר, והשני היה סגן-ניצב מנחם טסה, מנהל המעבדות של המשטרה... הם התלוו אלי בכל ביקורי בבתי-הספר. שם, נהגתי לשאול את התלמידים: 'מה אתם שואפים להיות בחיים?' התשובות היו מכאיבות אך צפויות: האחד היה עונה 'בעל בסטה בשוק', שני ענה 'נהג טקסי', שלישי 'נהג משאית גדולה'. 'ומי מכם רוצה להיות חבר כנסת?', הייתי שואל, 'מי רוצה להיות נשיא?', מי רוצה להיות שר בממשלה? מי

רוצה להיות רופא? הגבות היו מתרוממות בתמיהה, וחלק מן התלמידים היו פורצים בצחוק של ביטול. בשלב זה הייתי מבקש משני מלווי, יוצאי השכונה, לספר לילדים על ילדותם בה. הרופא שרעבי היה מספר כיצד היה מכין בילדותו שיעורים ברחוב תחת

אור הפנס כדי לחסוך בחשמל בבית, ומנחם טסה, מנהל מעבדות המשטרה, היה מספר על תלאות הילדות שלו. לסיום, היו מספרים לאן הגיעו ומה התפקידים שאותם הם ממלאים. 'אלה הדוגמאות שאליהן אתם יכולים וצריכים לשאוף. גם אתם יכולים לעשות זאת, אבל אתם צריכים להאמין בעצמכם', הדגשתי באוזני התלמידים. לתפקיד המרכזי שייחסתי להענקת ציפיות לזולת מצאתי חיזוק במאמר שהתפרסם באמצע שנות השבעים במגזין המדעי... American Scientific תואר בו ניסוי סוציו-פסיכולוגי מרתק שביצעו מדענים בשיקגו. תלמידים מכל מיני בתי ספר, בעלי רקע דומה, בעלי יכולות וכישורים דומים, רוכזו בכיתה אחת. למורת הכיתה, שלא הכירה את התלמידים, לא נאמר כי היא משתתפת בניסוי. לאחר שהמנהל הציג אותה בפני הכיתה, מסר בידה פתק ובו שמות של חמישה תלמידים באומרו לה, 'אלה המצטיינים'. הדבר לא היה נכון, שכן כל התלמידים היו שווים פחות או יותר. בסוף אותה שנה התגלה שהתלמידים ש'סומנו' בידי המנהל כמוכשרים ביותר אכן זכו להצלחה הגדולה ביותר. בדיקה העלתה שהמורה התייחסה אליהם כמצטיינים והם מילאו אחר ציפיותיה. הוא הדין אם מדובר במנהל, במפקד או באיש ציבור. נשיא יכול להעניק ציפיות גבוהות וסביר להניח שלפחות חלק ממאזיניו ינהגו לפי ציפיותיו.

לסיכום:

יצחק נבון היה איש אמת שהצליח לגעת בישראלים רבים בעשייתו הציבורית והתרבותית. הוא העשיר את החברה הישראלית בתכנים חדשים ופעל להנחלת הערכים שבהם האמין: סובלנות, כבוד למורשת, כבוד לאחר, הקניית השכלה ופעולה למען הכלל. דמותו של נבון ממשיכה ללוות את מדינת ישראל גם לאחר מותו ביסודות החשובים שהניח בתחומי הביטחון, התרבות והחינוך.

המאמר מעובד מתוך [מערך שיעור](#) שהופק על ידי:

מרכז ההסברה - המטה לטקסים ואירועים ממלכתיים